

Evropanství jako skládanka

Amálie Tesařová, Gymnázium Na Zatlance

Evropanství nepřichází samo. Není nám dáno automaticky místem narození. Ale nedorazí k nám s otevřenou náručí ani s pobytem či studiem v cizí zemi. Obojí jsou totiž jen určité milníky, rozcestníky, na kterých se rozhodujeme, kam budeme pokračovat. Shrnuto podtrženo v jedné jediné větě: *Evropanem se nerodím, Evropanem se stávám*. Každý si v rukou chováme své vlastní evropanství, každý si k němu hledáme cestu sám, a každý se také rozhodujeme, jestli tuto cestu vůbec podstupovat chceme. Toto rozhodování je nicméně klíčově ovlivněno - ovlivněno, nikoliv definováno - prostředím, v jakém jsme vychováni a v jakém žijeme.

Evropanem se nerodím, Evropanem se stávám. Všimám si tvaru posledního slovesa. Stát se, stávat se. Ten rozdíl mi připadá důležitý - vyjadřuje totiž proces, který s evropanstvím přichází. Evropanem se *stát* znamená proces ukončit, zatímco formulace Evropanem se *stávat* v sobě tento proces zahrnuje. Ano, proces. Proces, který má u každého jinou podobu a jiné trvání, a současně proces tak trochu podobný skládání puzzle; jen místo Elsy a Anny lepíme dohromady dílek po dílku vlastní evropskou identitu, přičemž se posouváme od abstraktních informací až ke konkrétnímu obrazu nejen evropanství, ale i Evropy jako takové.

Evropu - a teď mám na mysli konkrétní kontinent - si v této chvíli můžeme představit jako nový svět, o němž máme jen teoretické informace a domněnky, ale do něhož jsme zatím sami nevstoupili. Tím mám na mysli to, že ačkoliv vím o Evropě díky výchově a škole poměrně hodně, jedná se jen o snůšku teoretických informací. Zním Evropu na mapě a znám také Evropu v učebnicích dějepisu. Neznám ale Evropu v realitě. Což ovšem vůbec nevádí, právě naopak. Informace ze školy (či odjinud) jsou základ, bez kterého nelze začít. Je to právě historický a zeměpisný kontext, díky kterému můžeme Evropu pochopit - jak v teorii, tak později i v praxi. Jde zkrátka jen o první dílek do naší skládanky, o stavební kámen, na který se následně ze všech stran napojují další.

Oním bezprostředně následujícím milníkem může být učení cizího jazyka, v nejlepším případě hned několika. Důvod se skrývá ve spojení vět *Jazyky jsou brána do světa* a *Kolika jazyky mluvíš, tolikrát jsi člověkem*. Jazyky jsou ve své podstatě skutečným vstupem do jiného světa, neboť se s nimi neučím jen nová slovíčka, ale i nové pohledy na svět, nové vzorce myšlení. Spolu s jazykem poznávám také kulturu, ke které jazyk patří. A tímto způsobem se začínám pomalu přesouvat z roviny teoretické do praxe. Učím se sice jazyk v rodné zemi, ale pomyslně poprvé překračuji hranice svého světa, hranice mateřského jazyka a zažitého vidění světa. Jsem zase o krok blíž Evropě a lidem v ní.

Ještě blíže realitě se poté dostanu s cestováním, nejprve pravděpodobně v podobě turismu. Poprvé si Evropu osahávám. Dívám se na kultury sice zvenčí, ale přece jen naživo, nikoliv jen skrze obrazovku počítače nebo obrázek v učebnici. Pořád jsem nicméně ještě tak trochu lapena v teorii, pořád jsem ještě na vrcholu ledovce.

Následující zlomový dílek však napojí na turismus už méně lidí. Pobyt či studium v zahraničí je totiž už skutečně dlouhý krok za hranice domoviny; krok, ke kterému je potřeba mnohem víc, než jenom pas a letenky. S pobytem v jiné zemi se dostávám kultuře pod kůži, potápím se pod hladinu (což může leckdy pěkně bolet), postupně objevuji to, co se v učebnicích nedočtu. Dívám se do kultury nejen jako návštěvník, ale stávám se do jisté míry každodenním životem - a třeba i používáním jazyka - její součástí.

A od toho už je jen krůček k fázi nejzávažnější. Jakmile si v jiné zemi najdu známé, nebo - ještě lépe - kamarády, jsou brány k Evropě a evropanství dokořán. Skrze lidi mám možnost se dostat k samému jádru kultury, k tomu nejniternějšímu, co lze v dané zemi najít. Mám jedinečnou možnost spojit si bezbarvé pojmy s konkrétními tvářemi. V té chvíli začnou všechny ty základní informace ze začátku dávat smysl. Díky do sebe zapadnou a já se najednou nebudu dívat na snůšku míst a faktů, ale na seznam přátel a zážitků.

Předposlední milník pak na sebe nenechá dlouho čekat. Cestu za evropanstvím jsem zde popsala jako proces jdoucí od teorie k praxi. Ve fázi pro naše evropanství nejkličovější si však nic osahat nemůžeme. Jde totiž o proces čistě duchovní, neboť se začínám ptát - a to na otázky, které nikdy nebudou mít jednu obecně platnou odpověď. V té chvíli, kdy se poprvé sám/a sebe zeptám (a třeba právě v rámci hovoru s kamarády ze zahraničí): *A co pro mě vlastně znamená evropanství?* vykračuji definitivně na nesmírně nestabilní, náročnou, jen těžko uchopitelnou a tak trochu nikdy nekončící stezku za vlastní evropskou identitou. Nikdy nekončící? Ano, protože Evropanem se stávám, a stávat navždycky budu.

Na této stezce navíc nemusím zůstat sám. Mohu přibrat kamarády, známé, nebo třeba úplně cizí lidi - a tím se zase vrátím z abstraktních výšin soukromého uvažování zpátky na zem, do praxe. A právě tímto svým krokem - tím, že se o své evropanství vlastně tak trochu podělím, tím, že přeměním myšlení ve skutek, navíc potvrzuji samotnou podstatu evropanství, které stojí a padá s tím, že se pro něj aktivně rozhodnu a aktivně na něm pracuji. Zas a znovu platí: Evropanem se nerodím, ale stávám.

Zde možná napadne čtenáře otázka: Kde v procesu jsem já - pisatel tohoto textu? Vezmu si teď tedy samu sebe v jednotlivých mnou definovaných fázích. Nebo vlastně ještě dřív - vystopuji svůj proces až k narození. To je totiž zrovna v mém případě příznačné. Jsem narozena v Praze, v hlavním městě země, které se přezdívá srdce Evropy. O Evropě se tak učím od malička, a to i díky rodině, která si je více než vědoma světa, který je za hranicemi domova. Jeden z rodičů na tom dokonce staví svou práci.

Evropa... jako první znám stát svůj, potom státy okolní, pak i jejich sousedy... a pak najednou se učím hned několik jazyků těchto zemí. Začínám ve třetí třídě angličtinou a postupně přibírám další. V primě na gymnáziu je to francouzština. Dostává se mi výborného vzdělání, které na kvalitě ještě získá, když po čtyřech letech opustím Nymburk a přejdu do Prahy. Francouzštinu nahradí němčina, a pak už jde všechno rychle. Po dvou letech na gymnáziu v Praze sedím v domě hostitelské rodiny v Německu. Dívám se na německou kulturu zevnitř: jezdím jako Němci do školy na kole, jím ke svačině jako Němci Brötchen, do mé školní Hochdeutsch se postupně vkrádají nespisovné a vycpávkové výrazy. A - ještě stále v němčině - dokonce objevuji další jazyk - spolu s Němci chodím ve škole na italštinu. Postupně se mi v jednotlivých obdobích, která mohou být vymezena třeba změnou školy, otevírají stále nové a nové možnosti, nabízejí stále nové a nové myšlenky. A jen díky tomu se dnes můžu sama sebe ptát - jen díky tomu mohu dnes nasedat na vlak bez jasně definované cílové stanice.

To celé je sice moc hezké a můžu se spokojeně poplácat po rameni, jedná se ale o téměř dokonalý model, který z velké část vůbec neovlivňuji. Můj překrásný příběh je daný rodinou a bezpečným zázemím, zemí i konkrétní polohou v ní, lidmi v okolí... zkrátka prostředím, ve kterém vyrůstám, jsem vychovávána, studuji, žiji. Trimestrální pobyt v Německu je samozřejmě mým svobodným rozhodnutím, stejně je ale možný jen díky financím rodičů nebo třeba podpoře ze strany české školy.

V onom vlaku na cestě za evropanstvím ale sedím víceméně sama - moc vrstevníků tu nenajdu. U pražských kamarádů z proevropských, sem tam národnostně smíšených rodin mě to možná trochu překvapuje. Co ale stejně staří lidé mně téměř diametrálně vzdálení? Třeba ti na letní brigádě v zábavním parku, který, přestože se nachází sotva hodinu od Prahy, může posloužit jako sonda do úplně jiné sociální bubliny. Co si myslí o evropanství oni? S největší pravděpodobností to samé, co Němci od Bodamského jezera o České republice: vůbec nic. A co vlastně ti Němci? U těch to bude podobné. V mém industriálním padesátitisícovém městečku na samých hranicích se Švýcarskem rozhodně není evropanství nějak výrazné, silné téma.

Je to ale jejich chyba? Rozhodně ne. Já měla a mám obrovské štěstí - na mě se evropanství valí ze všech stran. A vzhledem k mému zahraničnímu pobytu a programu, jehož jsem součástí a jež mi otázky, uvedené v zadání této eseje, zadává jako úkol k přemýšlení, by byla absence hledání evropské identity skoro až skandální.

European Citizenship is a citizen-citizen relation, a process of peaceful interactions based on human rights and responsibilities of people. European Citizenship does not mean a "belonging" to a particular territory (country, Europe, the EU), but a "belonging" to a value-based community. Píše se v manuálu o evropském občanství¹, který dostáváme jako trimestrální studenti v rámci programu PEACE. I zde je tedy vidět, jak studijní pobyt podporovaný evropskými organizacemi celý proces evropanství usnadňuje.

Ano, *a value-based community*, i tak si můžeme evropanství představit. Jaké však tyto *values* - hodnoty jsou? Já na to zatím tak docela odpovědět nedokážu. Proč? Protože jsem teprve na začátku mé cesty k evropanství, na začátku poslední, nejtěžší, nekonečné fáze. Mnohem důležitější než sebevědomá odpověď je pro mě ta samotná otázka, na kterou jsem se sotva zeptala - protože je to ona, která celý proces startuje.

Mezi otázkou a odpovědí na ni je stejný vztah, jako mezi slovy stát a stávat se. Otázka proces otevírá, skrze otázky se Evropanem *stávám*. Odpověďmi sám sebe definuji - a tím se něčím *stanu*. Nechci tím říct, že ono uzavření procesu v určitém bodě může být nutně špatně. Odpověďmi svou skládanku specifikuji, bez onoho stát se to prostě nejde. Mohu však snadno sklouznout k tomu, že se zastavím na místě, že se něčím stanu a tím pro sebe svůj proces ukončím a dál ho rozvíjet nebudu. Ale přesně o tom to není. Cílem není být schopen říct: teď jsem Evropanem, cílem je být schopen hledat a nacházet stále nové a nové dílky, díky kterým bude můj obraz o evropanství komplexnější.

Nutno však podotknout, že i když zásadní otázku dostanu, neznamená to ještě, že jsem se dostal automaticky do oné poslední fáze. Otázka začne plnit svou funkci teprve ve chvíli, kdy o ní začnu přemýšlet. To se týká třeba mých kamarádů v síti programu PEACE. Všichni mají manuál, ale jen někteří s ním skutečně aktivně pracují.

¹ training course on European Citizenship, Concepts of Citizenships and European Citizenship, www.european-citizenship.org/documents/. Jedná se o manuál, který jsem obdržela jako studijní materiál v rámci svého trimestrálního pobytu. Manuál byl vyvinut několik let zpátky experty, kteří se pohybují v organizacích pro mladé lidi. Platný odkaz na celé znění textu bohužel již expiroval a není možné jej nyní dohledat. Program PEACE je v rámci organizace AFS v Evropě zastřešen organizací EFIL (The European Federation for Intercultural Learning).

Jenomže to neznamena, že s ním nikdy v budoucnu ani pracovat nebudou; mohou se totiž k tomu manuálu kdykoliv vrátit. U oněch známých z brigády tomu tak není. K manuálu se nedostali, protože nejeli na pobyt do zahraničí. Na pobyt do zahraničí nejeli, protože... protože na to neměli? Možná. Ale co když je třeba ani nikdy nenapadlo, že by něco takového vůbec udělat mohli? Co když se jich nikdo nikdy nezeptal?

Přesně v tom je kámen úrazu - v nedostatku kontaktu s evropanstvím, za který ovšem dotyční sami nemůžou. Zase se ale nabízí otázka - když ne oni, kdo tedy? A odpověď je nasnadě - ti, kteří v procesu evropanství jsou. Ti, kteří jsou si evropanství vědomi. Protože kdo jiný než oni mohou evropanství šířit? Zde se do hry dostává odpovědnost - odpovědnost za evropanství, další dílek do mého puzzle. Odpovědnost za to, že skrze svou vlastní evropskou identitu nabídnou evropanství i těm, kteří by se k němu třeba normálně nedostali. Odpovědnost na stezce za evropanství. Odpovědnost, ke které se postupně musím dostat nejen já, ale kterou by měli přijmout zejména lidé, kteří, jak se říká, hýbou světem. Ano, mám na mysli politiky, konkrétně ty na evropské úrovni.

Vezměme si k ruce příměr s vlakem, který jsem použila k popsání cesty za evropanství. Nevede-li železnice i do těch nejdlejších částí světa, nemůžu se divit, že nastoupilo jen minimum lidí z větších měst. Ale nejen to. Nestačí totiž železniční síť pouze rozšířit, klíčové je vysvětlit, proč by vlastně lidé nastupovat měli. Co jim to vlastně přinese? Proč by měli svou komfortní zónu opustit? Proč by se měli do evropského vlaku přidávat?

Toto vysvětlení bychom měli v každé zemi pojmout jinak, s respektem k historii i mentalitě daného místa. Zároveň ale nelze pro každou zemi nabízet úplně jinou podobu evropanství. Jinak se totiž ve společném vlaku nikdy nesejdeme. Potřebujeme něco, co bude pro všechny společné. Co to může být? Na čem můžeme stavět, co bude základní kmen z evropanství, z něhož se pak budou větvit jednotlivá pojetí v jednotlivých zemích? Zase ty protivné otázky... tady je však odpověď jasná. Budou to právě ty společné hodnoty, na kterých onu *value-based community* vybudujeme. A to třeba i s lidmi, kteří do vlaku naskočí i ze zemí za hranicemi Evropy.

Jak ale onen kontakt s evropanstvím zprostředkovat všem? Jak rozhodit do světa co nejvíce jízdenek na evropský vlak? Na to bychom se měli ptát všichni. Nejen sami sebe, ale i lidí kolem sebe. Nejen lidí kolem sebe, ale i společnosti v širším měřítku... vlastně ptejme se rovnou Evropy. Evropo, jak to uděláš, abys měla ve vlaku víc Evropanů? A Evropo, rok 2021 je rokem železnice² - sama sis ho vyhlásila - není právě to konečně pořádný impuls?

Na úplný závěr se vraťme zase na začátek, k představě evropanství jako skládanky. Jsme neustále v procesu skládání; skládáme nejdřív to, co se dozvíme ze školy, obecné informace, a teprve potom přidáváme naše vlastní dílky, vytvořené otázkami. Evropany se nerodíme, Evropany se stáváme. V osmnácti, třiceti, šedesáti... a nebo třeba nikdy. K naší skládačce - a nemusí být nutně jen evropská, může jít i o mozaiku všedního dne - můžeme kdykoliv připojit ten malý zubatý dílek evropských hodnot. Dílek, který nás dříve nebo později propojí se skládačkami ostatních. Dílek, který funguje jako jízdenka na společný evropský vlak, mířící k evropské identitě. A v neposlední řadě i dílek, který můžeme, a který bychom dokonce měli my sami nabídnout jiným jako pomocnou ruku; dílek v podobě jediné otázky: *A co pro tebe znamená evropanství?*

² https://europa.eu/year-of-rail/index_en

